

JOAN ANTONI GUERRERO

Bielorússia, el nou teló d'acer d'Europa

L'antic teló d'acer, que durant alguns anys va mantenir Europa dividida i que va servir també per a marcar els límits entre dos cosmovisions en el temps de la guerra freda, reneix ara en un altre indret, per unes altres raons i de forma més discreta al llindar d'Europa, a la frontera entre Lituània i Bielorússia. El país bàltic va aconseguir

Activistes pels drets humans i veïns de la frontera entre Lituània i Bielorússia demanen que s'elimini l'obligació de tenir visat per a viatjar entre els dos països, mesura que divideix famílies que mai no l'havien necessitat fins la desintegració de la Unió Soviètica.

Frontera Lituània-Bielorússia al poble de Rakai, sud-est de Vílnius.

la independència el 1991, el 2004 va integrar-se a la Unió Europea (UE) i aquest darrer semestre n'ha assumit la presidència de torn. A l'altre costat, Bielorússia és un estat que lidera amb mà de ferro Aleksandr Lukaixenko qui, a poc a poc, segons les denúncies de l'oposició, restableix les maneres de fer soviètiques i referma el seu règim amb el suport de Rússia. De fet, el país manté la policia política i en conserva l'eloqüent denominació, el KGB, una manera més, consideren alguns, de mantenir viva la memòria i la por.

Malgrat que hi ha lituans i bielorussos que consideren els dos pobles

com germans, les trajectòries dels dos països difereixen en més d'un sentit. El KGB és símbol del terror a Vílnius, capital lituana, que li té dedicat un museu a la seva antiga seu on es repassen les atrocitats comeses en els temps soviètics i la lluita dels partisans que volien alliberar la terra d'aquell domini. A l'altre costat, el KGB, en canvi, forma part de la quotidianitat de Minsk, capital bielorussa, i una amenaça ben viva per als activistes i opositors al règim. Al mateix temps, Lukaixenko ha dut una política d'atac als símbols nacionals bielorussos, encara que pugui semblar contradictori. La bandera nacional va ser substituïda el 1995, reemplaçada per una altra de reminiscència soviètica. I en el terreny lingüístic s'obvia la llengua pròpia, el bielorús, en benefici del rus.

La divisió entre Lituània i Bielorússia es fa més patent al sud-est de Vílnius. Allà, els habitants d'un conjunt de petits pobles, sota administració lituana, se senten bielorussos, malgrat que els seus passaports indiquin una altra cosa. Molts d'ells tenen part de la família al cantó bielorús però, des de la dissolució del bloc soviètic i l'entrada de Lituània a la UE, pateixen les dificultats que comporta viure al costat d'una frontera on s'estén un filferro amb pues que abans no existia. A més, la frontera, per la part bielorussa, està fortament custodiada, els punts de pas són limitats i sovint allunyats, cosa que obliga a fer molts quilòmetres per a creuar-los a persones que abans anaven a peu d'un punt a l'altre ja fos a treballar, a veure la família, o a assistir a una missa en alguna església propera.

Divisió familiar. Ivan Sakovitx és un criador d'abelles al poble de Rakai, el més pròxim a la frontera bielorussa, i encarna l'exemple perfecte de la divisió familiar pel nou teló d'acer. Viu a Lituània en una casa construïda pel seu germà fa molts anys i ara aquest, que també es dedica a la producció de mel, però a Bielorússia, fa més de deu anys que no ve a visitar-los, malgrat que la distància entre els dos pobles sigui tan sols d'alguns quilòmetres. "Per a ells sempre és més difícil i car venir fins aquí, així que hi anem nosaltres", es queixa Sakovitx, que reclama facilitats en el trànsit de persones en aquest punt

Dos cultes, dos altars, catòlic i ortodox, conviuen en un mateix temple

fronterer. Per al seu fill, de 18 anys, és més fàcil creuar els límits perquè disposa també de passaport bielorús: als matins treballa amb el pare a Rakai, i algunes tardes es troba amb amics a l'altre costat de la tanca. Viu una vida a cavall entre la Lituània de la UE i la Bielorússia de Lukaixenko.

Les dificultats per a traspasar la frontera van obligar que a Rakai es construís una església inusual en la qual conviuen cultures religioses i que serveix de lloc de culte per als veïns de la zona. Hi tenen dos altars, un de catòlic i un altre d'ortodox, i s'hi fan misses de les dues confessions. "Al principi la gent es barallava i volien separar-se, però ara s'accepta la convivència", explica Sakovitx. Com també conviuen els morts al cementiri del poble, dividit en dues seccions, la catòlica i l'ortodoxa.

La dificultat per a aconseguir visats ha fet que Sakovitx s'hagi fet col·laborador de Belarus Watch, una organització amb seu a Vílnius que treballa per aconseguir la "liberalització" de la frontera entre la UE i Bielorússia i l'eliminació del requeriment d'obtenir visat per a viatjar entre els dos països. L'entitat, més enllà del problema fronterer, defensa al mateix temps de facilitar el contacte entre els dos pobles de manera que avanci la situació en un país en què el respecte als drets humans, a banda d'una situació econòmica de severes dificultats per a la població, deixa molt a desitjar.

Fonts de la UE consultades a Vílnius asseguren que la liberalització de les fronteres entre Lituània i Bielorússia és poc probable, més encara quan podria suposar un punt d'accés per a immigrants d'altres antigues repúbliques soviètiques. En canvi, s'aposta per la cooperació. De totes maneres, l'activitat de Belarus Watch s'orienta a aconseguir eliminar barreres i estimular que els joves bielorussos surtin del país, coneguin el món occidental i a partir d'aquí es comencin a operar

1. Ivan Sakovix, criador d'abelles al poble de Rakai, amb Mariana Sutkiene, activista de Belarus Watch, i Alesia Ptuixka, periodista bielorussa. **2.** Cementiri de Rakai, on també conviuen dues religions. **3.** Estudiants bielorussos a Vínius, Marija Sliaptsova i Ales Haresmineka. **4.** L'església on conviuen catòlics i ortodoxos a Rakai, amb dos altars. **5.** Mackievix és el director del Grup de Treball de l'Assemblea d'ONG prodemocràtiques de Bielorússia, plataforma que aplega 300 entitats.

JOAN ANTONI GUERRERO

canvis mentals que ajudin a l'apertura del país.

Vínius, capital de l'exili. A mesura que Aleksandr Lukaixenko ha anat estrenant el cercle al voltant de l'oposició, Vínius ha adquirit el rol de capital de l'exili i és la seu de fòrums de la dissidència que, amb més o menys dificultats –alguns opositors sovint poden trobar impediments per a sortir del país si els seus noms figuren en la *llista negra*–, hi sosté activitats per tal d'abordar la situació dels drets humans a Bielorússia. És seu de diferents organitzacions com la Casa dels Drets Humans, la universitat independent a l'exili o l'ONG que treballa

per liberalitzar la frontera i el control electoral, Belarus Watch.

Mariana Sutkiene, activista de Belarus Watch, opina que el problema a Bielorússia va més enllà de l'existència d'un règim totalitari com el de Lukaixenko ja que la manca de llibertat és pràcticament assumida com un fet normal pels ciutadans d'aquell país. "Al llarg de la història –afirma– aquesta regió ha estat terra d'esclaus que sempre han treballat per a les elits, primer eren els aristòcrates, després van haver-ho de fer per als comunistes. No han estat mai lliures i assumir ideals de llibertat els resulta més difícil".

El fet que la societat bielorussa estigui ancorada en el passat facilita

que el govern pugui encara manipular-la posant-la en contra de l'oposició. Marija Sliaptsova, una jove estudiant bielorussa a Vínius, explica que el règim usa diferents estratègies contra els dissidents, cosa que sovint implica manipular l'opinió pública d'una societat molt tradicional i conservadora. "Ara, per exemple, tracten de relacionar l'oposició amb minories sexuals. En un país que encara és molt tradicional, això és inacceptable per a molts i acaben pensant que els opositors són mala gent que el que vol és introduir canvis per arruïnar la nostra societat". Sliaptsova, que estudia a la universitat de l'exili, planeja tornar a Minsk un cop conclou el estudis.

La lluita per la llengua. Un altre tret de la societat bielorrussa, i que la distingeix de la lituana, és la seva tendència a considerar-se russa, fins al punt que la seva pròpia llengua, el bielorrús, és refusada per un sector. Sobre aquesta qüestió en parla Alesia Ptuxka, periodista del setmanari in-

“A Bielorússia, la falta de llibertat és assumida com un fet normal pels seus ciutadans”

dependent *Rehijanalnaja Hazeta*. La jove, que de vegades amb l'ajuda de Belarus Watch fa escapades d'un dia a Lituània per fer algun reportatge per al seu setmanari, troba en la llengua i la cultura pròpies les raons per a lluitar perquè les coses canviïn al seu país. “El primer llibre que vaig poder llegir sencer era en bielorrús. Quan les coses van començar a canviar en aquest aspecte –afirma– vaig adonar-me que alguna cosa no anava bé i que havia de lluitar per la meua infantesa, la nostra història i la meua família”. Malgrat les dificultats que hi ha a Bielorússia, Ptuxka vol quedar-s'hi a viure, conscient que fer-hi de periodista és perillós però també “excitant”.

L'aspecte lingüístic ha estat sovint un dels motius que ha impulsat la lluita de partits de l'oposició que aposten per un canvi profund al país, i deixar endarrere la restauració soviètica de Lukaixenko per iniciar una nova etapa d'aproximació a la Unió Europea. Siarhieï Mackievitx és el director de Grup de Treball de l'Assemblea de ONG prodemocràtiques de Bielorússia, una plataforma que aplega 300 entitats, moltes considerades il·legals pel règim bielorrús. L'estiu passat es van reunir alguns dels representants a la capital lituana, Vílnius, que ha esdevingut el terreny d'operacions per a l'oposició a l'exili.

Mackievitx afirma que “la situació al país continua sent dolenta perquè tenim el règim autoritari de Lukaixenko, que, a més, es reconeix com a tal, des del 1996 vol tenir més poder i reduir les llibertats”. L'activista diu que hi ha hagut diferents embranzides contra ells des del 1998. Un atac important contra la societat civil va tenir lloc el 2005 quan es va aprovar una llei antiterrorista “que ens amenaça amb presó pel nostre activisme”, comenta. Des d'aleshores han estat empresonades 17 persones. “També tenim advertències del KGB sobre les nostres activitats. Hem intentat registrar-nos tres vegades però ens refusen”. Quan organitzen activitats ho fan de forma no oficial. “No fem comunicats fins després perquè el KGB no ens faci cancel·lar els actes.”

Nous camins per a la llibertat. Com en d'altres països amb manca de llibertat, Internet s'ha convertit en

Vílnius és ara el terreny d'operacions per a l'oposició a l'exili

un nou espai d'acció per a opositors i activistes. De totes maneres, les coses tampoc resulten fàcils en aquest sentit. No només pel problema de la baixa connectivitat al país, sinó també perquè la majoria de bielorrussos llegeixen, s'informen, visiten i usen xarxes socials russes. Ho explica el periodista, activista i estudiant de ciències polítiques Ales Haresmineka. “El nostre sistema de mitjans de comunicació es va desenvolupar després de la independència, a principis dels anys 1990, i ara els mitjans tradicionals estan sota control absolut del govern, tots han d'estar registrats i només uns quants poden vendre's i distribuir-se als quioscos de tot el país”. Així que els mitjans alternatius, molt polititzats, han passat a Internet, però el problema és la seva poca audiència i que tampoc es perceben com a independents ja que en períodes electorals aposten per un candidat específic. Així doncs, han agafat notorietat alguns blocs que, allotjats en plataformes com Livejournal, es perceben com a més independents.

Un pas endavant en la independència dels moviments opositors, per la seva naturalesa més espontània que organitzada, va tenir lloc amb l'impacte de les xarxes socials com Facebook o la seva versió russa, Vkontakte. “Les xarxes socials es van convertir en una cosa extremadament important a Bielorússia, fa dos anys un grup de joves líders polítics, inspirats en la *primavera àrab*, van intentar organitzar algunes grans manifestacions per tot el país, un moviment gran”. Les convocatòries consistien a reunir-se durant 20 minuts i aplaudir en silenci, sense cridar res.

Malgrat ser una acció inofensiva, el règim va tenir por d'una explosió social i al cap de poques setmanes van començar els arrestos. Arrestos i interrogatoris pel simple fet d'aplaudir en silenci.

Joan Antoni Guerrero Vall
Vílnius